

humánus, emberi formáját öltheti magára. Ez lehetővé teszi a kulturális idegen-séghez, a mássághoz, a máséhoz és a má-sikhoz való közeledés, közelítés folyama-tát. Az ilyenszerű interdiszciplináris vizsgálódásoknak éppen ez az érdeme és a gyakorlati haszna.

A kötetbe foglalt tanulmányok szer-zői a problémakör vizsgálatában a kortárs filozófiai megközelítési módok alkalmazásá-ra törekednek, hermeneutikai, alkalmazott filozófiai, etikai, politikai filozófi-ai, fenomenológiai, eszmetörténeti néző-pontból világítva meg a kultúra és az interkulturalitás kérdéseit. Ugyanakkor mindvégig párbeszédet folytatnak az antropológiai, szociológiai, politológiai és fe-

minista szempontú kutatásokkal is. A vizsgálódás tehát folyamatosan interdisz-ciplináris horizontban történik.

Ily módon e tanulmányok szintjén si-került ennek az igen aktuálissá vált kérdés-körnek, az interkulturalitásnak egy olyan átfogó, elemző, értelmező és szintetizáló vizsgálatát megvalósítani, amely nemcsak számos tudományterület eredményét gyű-jtötte össze, hanem az empirikus kutatások és a spekulatív filozófiai vizsgálódások köl-csönösen megtermékenyítő egymásra hatá-sának köszönhetően utat is mutat egy új-szerű és egy részletesebb kidolgozásra mindenképpen érdemes kultúrakoncepció irányába.

Péter Mónika

■ **JEGYZETEK**

1. Veress Károly, Gál László (szerk.). Editura Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár, 2006.
2. Szigeti Attila (szerk.), Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság, Kolozsvár, 2007.

HÁROM ÚJ KÖNYV A HATÁRON TÚLI MAGYAR TUDOMÁNYOSSÁGGAL FOGLALKOZÓ AKADÉMIAI ELNÖKI BIZOTTSÁG KIADÁSÁBAN

■ Az Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága megalakulá-sa óta számos kiadványt jelentetett meg különböző információkkal a határainkon kívüli magyar tudományosságra vonatko-zólag (tudományos műhelyek, magyar kutatók stb. számbavétele, konferenciák, ta-nácskozások anyagai stb.). Nemrégiben egy tudományos igényű művet is kiadott (*Magyarságtudományi tanulmányok*).

Legújabbán a bizottság a korábbiaknál tetszetősebb kivitelű, három kis alakú könyvvel jelentkezett, amelyek ismét a ha-táron túli tudományosságról tartalmaznak fontos információkat, sőt – most először – konkrét együttműködési terveket is. (*Tudo-mány és magyarság. – Arany János-díj és -érem: 2002–2010; Magyar–magyar inter-diszciplináris kutatások, intézményi együtt-működések lehetősége; Programtervezetek*. MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága, Bp., 2010.)

A Magyar Tudományos Akadémia 2001-ben egy elnöki rendelkezéssel alapí-totta meg az Arany János-díjakat és -érmet kifejezetten a Magyarország határain túl élő magyar tudósok eredményeinek az elismerésére. Az egyik most megjelent kiadvány (*Tudomány és magyarság*) a há-rom kategóriában kiosztott díj és az Arany János-érem kitüntetettjeinek egész olda-las színes képét és a rájuk és munkássá-gukra vonatkozó legfontosabb adatokat tartalmazza (tanulmányok, pályáiv, kutatói terület, publikációk, kitüntetések, vég-gül a díj, illetve az érem odaítélésének in-doklása). A díj három kategóriája egyéb-ként *életműdíj, díj a kiemelkedő tudomá-nyos teljesítményért és a fiatal kutatói díj*. A díjak és az érem átadására évenként egyszer, az MTA évi közgyűlése keretében kerül sor, bár az érem adományozásánál ettől el lehet térni indokolt esetben. A ki-adványban összesen ötvenhat név szere-

pel, ennyi kitüntetettet mutat be a fentebb leírt módon, ennyien kaptak kitüntetést 2002 és 2010 között.

A kötet különben Görömbei Andrásnak, a bizottság elnökének ajánló szavaival kezdődik, majd a díjakra és az éremre vonatkozó legfontosabb információk következnek, ezt követi egy összefoglaló táblázat a kitüntetettekéről, majd az odaítélés sorrendjében maguk a kitüntetettek következnek a már említett fényképpel és adatokkal. Megjegyezzük, kár, hogy a vonatkozó elnöki rendelkezés szövege nem került közlésre a könyvben.

A másik most megjelent könyv (*Magyar–magyar interdiszciplináris kutatások, intézményi együttműködések lehetősége) első részében* a magyar tudományosság helyzetét méri fel a különböző régiókban a magyar–magyar (anyaországi magyar – „kisebbségi magyar”, a különböző régiók magyar–magyar és az egyes régiókon belüli magyar–magyar) tudományos együttműködések lehetőségeinek feltárása és megalapozása szempontjából.

Romániából, illetve Erdélyből négy tanulmány jelent meg. Salat Levente a magyar tudományos hálózat helyzetét és lehetőségeit elemzi. Megállapítja: „A romániai magyar tudományosság fő erőssége minden bizonnyal a kiterjedt intézményhálózat és a népes személyi állomány.” Ugyanakkor „a romániai magyar tudományosság az egymással együttműködni képtelen intézményekbe szétterjedett kisebbségi tudóközösség képét mutatja”. Ezért: „A magyarországi támogatáspolitikát úgy kellene áthangolni, hogy a politikai klientúra építés és presztízsszempontrú megközelítés helyett a mérhető, illetve a társadalmilag hasznosuló teljesítményt ösztönözze, és rávegye az együttműködésre az erdélyi magyar intézményeket, kutatókat.” (Kiemelés tőlem, B. D.)

Bíró A. Zoltán székelyföldi kutató tanulmányának tárgya hasonló az előbbihez, és a romániai magyar tudományosságra vonatkozólag megállapítja, hogy „a róla kialakított/gondolt mentális-szimbolikus keret jóval koherensebb, kerekesebb, mint a tényleges szerkezet”. Tény viszont, hogy „Sokszereplős, sok eredményt felmutató rendszerről van szó...” A magyarországi támogatások „hozzájárulása sokkal jelentősebb volt, mint ahogy az a közbeszédben vagy a támogatások értékelésében megjelenik”. „Nem

lehet azonban elhallgatni, hogy az eddigi támogatási gyakorlat sok személyes kapcsolatot, de kevés intézményesített együttműködési formát termelt.”

Bitay Enikő tanulmánya a műszaki és történelmi kutatások egy interdiszciplináris területével foglalkozik, amelybe más tudományágak is bekapcsolódtak, nevezetesen a műszaki örökség kérdésével. Ténylegesen egy technika- és ipartörténeti programról van szó, amelynek célja „az erdélyi magyar műszaki örökség feltárása, tanulmányozása és védelme”. Meg kell jegyeznünk, hogy nemcsak tervekről, de eredményekről is szó van.

Köllő Gábor igen röviden próbálja a műszaki tudományok helyzetét felmérni Erdélyben. Legfontosabb megállapítása: „A műszaki területen folytatott tudományos kutatásokat nagyon nehéz leszűkíteni a romániai magyar közösségre.”

A szlovákiai magyar tudományosság helyzetét két tanulmány mutatja be, Tóth Károlyé és Lacza Tihaméré. Az első a történelmi vonatkozásokkal kezd, amelyek során kialakult a mai intézményrendszer. Majd együttműködések, elért eredményeket mutatnak be. Ezeket jórészt projektek keretében folytatott közös kutatások során érték el. Hangsúlyozza: „Az egész szlovákiai magyar tudományos élet szempontjából nagyon fontos a kutatók és az intézmények erkölcsi támogatása Magyarországról.”

Köllő Gábor írásához hasonlóan rövid Lacza Tihamér beszámolója is a szlovákiai magyar realitásmegismerés helyzetéről, tevékenységéről, eredményeiről. „Kimonodottan magyar tudományos műhelyekről elsősorban társadalomtudományi vonatkozásban beszélhetünk.” Természettudományokban, a műszaki és orvostudományi területen csak kivételesen vannak magyar kutatókból álló csoportok, inkább egyes magyar kutatókról szólhatunk.

Ukrajnát a magyar tudományosság vonatkozásában szintén két tanulmány képviseli. Itt mindenekelőtt meg kell állapítanunk, hogy nemcsak ebben a kötetben, de általában is a magyar tudományosság területén a kárpátaljai magyarság nagyobb súllyal jelentkezik, mint az ottani magyarság számarányából következne, és ezt mutatja az itt olvasható két tanulmány is.

Soós Kálmán a történelmi előzmények ismertetésén keresztül jut el a jelenlegi helyzet bemutatásáig, kiemelve a be-

regzsászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és az azon belül működő Hodinka Antal Intézet (nyelvészet), illetve a Lehoczky Tivadar Intézet (történelem és társadalomtudományok) szerepét. Hangsúlyozza az egységes nemzetstratégia kialakításának szükségességét.

A természettudományi kutatások helyzetét Spenik Ottó és Jenkovszky László ismerteti az ezen a tudományterületen már megszokott rövidséggel. Elsősorban Kárpátalján, de Lembergben és Kijevben is működnek magyar kutatók. A szerzők fontosnak tartják az MTA Kárpátaljai Területi Bizottságának megalakulását.

A szerbiai helyzetről egy tanulmány jelent meg, amelyet hárman készítettek, éspedig Gábrity Molnár Irén, Csányi Erzsébet és Takács Márta. A tanulmány a jelenlegi oktatási helyzetképpel és a létező tudományos intézményrendszer bemutatásával kezdődik. A vajdasági magyar tudományosságot a szerzők elszigeteltnek látják. Megállapítják: „A vajdasági magyarságnak a tudományos élet vonatkozásában dezorganizált intézményi szigetei vannak, nincsenek megfelelő szaktekintélyek az intézmények élén, akik megfelelő hatósági kompetenciák birtokában tudnának eljárni a jövőképzés kérdéseiben.”

A második részben elsőként Péntek János hosszú tanulmánya jelent meg, amelyben mint a hálózati együttműködés sikeres példáját mutatja be és elemzi az erőfeszítéseket a magyar nyelvészet terén. Az Akadémia kezdeményezésére 2001-ben nyelvi kutatóállomások jöttek létre Erdélyben, Kolozsváron és Sepsiszentgyörgyön, Dunaszerdahelyen, Kárpátalján, és Bécsben (Imre Samu Nyelvi Intézet, amely Ausztriát, Horvátországot és Szlovéniát „szolgálja ki”). Sajnos a Vajdaságban még nem tisztázódott a helyzet ebből a szempontból. A dolgozat összefoglalja a magyar országhatárokon kívüli nyelv tudományi eredményeket és további együttműködési lehetőségeket is.

Végül rövidebb tanulmányokban többen szólnak hozzá (Salat Levente, Biró A. Zoltán, Tóth Károly, Cserniczkó István, Csányi Erzsébet) a határon túli magyar tudomány fogalmához. Végül javaslatot is megfogalmaznak erre vonatkozóan az eddig használtakra alapozva.

A kötetet hasznos grafikonok zárják az MTA külső köztestületeire vonatkozólag.

A harmadik kiadvány (*Programtervezetek*) tulajdonképpen melléklet az előbbi kötethez. Arra vonatkozólag kínál konkrét javaslatokat – vagyis Kárpát-medencei kutatási programtervezeteket –, amelyek megalapozását az előzőekben ismertett könyv adja, és amelyekre vonatkozólag írta annak a könyvnek az előszavában Görömbei András, a bizottság elnöke: „Ma már új Kárpát-medencei magyar kutatási tervre és cselekvésre van szükség és lehetőség.”

Visszatérve a programtervezeteket ismertető könyvre, tizenegy javaslatot találunk benne, de ezek közül egyesek még további alprogramokra vannak bontva. Csak példaként említünk meg a tizenegyből egyet-kettőt, hogy megmutassuk a javasolt programok jellegzetességét: *A Kárpát-medence környezetvédelme* vagy *A Kárpát-medence magyar levéltári, kézirat- és könyvgyűjteményeinek kutatása*. Különös hangsúllyal, alprogramokkal jelenik meg a magyar nyelvi problematika, ill. a kutatások ezen a területen.

Az egyes programjavaslatokban mindenekelőtt szerepel a szóban forgó kutatás célja, illetve jelentősége, a szervezeti, szervezési kérdések, a kutatási módszerek és a várható eredmények. A kutatás előirányzott időtartama szinte kivétel nélkül három év.

Tarnóczy Mariann, az MTA Határon túli Magyarok Titkárságának osztályvezetője a füzet bevezetőjében hangsúlyozza, hogy a programjavaslatok a környező országokbeli és magyarországi szakértők segítségével együttesen kerültek kidolgozásra.

Megjegyezzük, hogy az adott kutatási területtől függően különböző mértékben, de feltétlenül szükség lesz az egyes programok megvalósításánál az egyes régiók többségi kutatóinak részvételére, bevonására is.

Nem kétséges – amint ezek a kiadványok is jelzik –, a Kárpát-medencei magyar tudományosság életében egy a korábbi munkára alapozó, de kétségtelenül új korszak kezdődött. Az újdonságot nemcsak a programok keretében végzett kutatás és az itt történő együttműködés jelenti, hanem a centrum-periféria modellen túl lépés, a többközpontúság és hálózatos működés előtérbe kerülése.

Berényi Dénes